

אני כפֹּיָה לשנוא אבל אוהבת

שני שירים

מאנגלית: צור ארליך

העידן האליזבתני, תקופת מלכותה של אליזבת הראשונה במחצית השנייה של המאה ה־16, נחשב לשיא הרנסנס באנגליה מבחינה תרבותית וגם מבחינה מדינית וחברתית. בין משורריו הזכורים – כריסטופר מארלו, אדמונד ספנסר, ועל כולם כמובן ויליאם שקספיר. אך גם מי שנתנה לעידן הזה את חסותה ואת שמה – המלכה – נמנתה עם אמניו. אפשר תמיד לחשוך שכדרך כמה שליטים סמכותניים לפניו ואחריה ייחסה המלכה לעצמה מה שכתבו במקומה יוצרי־צללים. אולם שפע התיעוד שנותר לנו מימיה מלמד כי קרוב לוודאי שיצירותיה הן מעשה ידיה; כישוריה וידיעותיה ותחומי עניינה ודאי מעידים כי הדבר אפשרי. "המלכה אליזבת הייתה הדמות הבולטת בחיי התרבות בתקופה הקרויה על שמה; מקור השראה ונושא לאין ספור שירים ויצירות אמנות", מספרת אנתולוגיית נורטון לספרות אנגלית. על עטיפת הכרך בן 2,586 העמודים הגדושים של האנתולוגיה המוקדש לתקופה שמימי הביניים עד המאה ה־18 מופיעה, ולא סתם אפוא, תמונתה של אליזבת. "היא הייתה אישה משכילה מאוד שנהנתה להפגין את ידיעותיה בלשונות הקלאסיות ובספרות הקלאסית", פרי לימודיה אצל כמה מגדולי ההומניסטים של זמנה. בין כתביה תרגומים פיוטיים לתהילים, לפטרארקה, לסנקה ולהורטיוס, תרגומי פרנזואה קלאסית, "ושירים מקוריים אחדים. השירים שידוע שהם פרי עטה עוסקים באירועים ממשיים בחייה". כאן מוצע בפניכם תרגום עברי לשניים מהם.

"בצל צרי עתיד", כנראה משנת 1568, עוסק בחששותיה של המלכה הצעירה מפני דודניתה מרי סטיוארט, מלכת סקוטלנד הקתולית, אשר גורשה באותה שנה מארץ־מלכותה בידי מורדים פרוטסטנטיים ושמה פניה לאנגליה מולדתה. אליזבת האנגליקנית חששה מפני כוונותיהם של גורמים קתוליים להמליך את מרי על אנגליה. היא כלאה את הדודנית האורחת, וכעבור 19 שנה גם מצאה תואנה לערוף את ראשה – כפי שהיא מאיימת כבר בסוף השיר שלפנינו. זאת, לאחר שהיא מתארת בשלל אופנים אחרים, מתקבלים קצת יותר על הלב, את הסוף הטוב הצפוי לנצח. השיר כתוב בצמד־ישורות חוזרים, ובכל צמד השורה השנייה ארוכה בצמד־הברות מהראשונה. תרגומי שומר על משקל זה במדויק, וכדי להבליט את דרך ניגונו הוא מוצג בחלוקת כל שורה במקור לשתיים.

"על לכתו של מר" הוא שיר מאוחר יותר, מסביבות שנת 1582. שיר עתיר פרדוקסים זה מדבר על אהבה נכזבת, על סיכוי שנגדע. המלכה חושפת בו את הפער בין הפנים הכמוס לחזות הגלויה: בין האהבה שעוד מכלה את נפשה לבין התנהגותה כלפי חוץ המזדהה עם

רוע הגזרה ושונאת את האיש. היא מייחלת שההתרוצצות הזאת תתחלף ברגש מתון יותר, או בהכרעה. על פי הערות המופיעות בשני כתבי יד של השיר, האהוב המדובר הוא הדוכס הצרפתי מאנז'ו. התקיים משא ומתן לנישואי המלכה אתו, אך הוא נפסק. מכתב יד שלישי עולה כי המלכה מדברת דווקא על הרוזן מאסקס – שהנהיג לאחר שנים מרד כושל ונידון למוות. גם שיר זה, ששורותיו קצרות והדוקות, מוגש בתרגום הנאמן למבנהו המדויק. בשני השירים ימצא הקורא, בתרגום כבמקור, מעגליות: הסיום חוזר אל ההתחלה, ובפרט אל החרוז הפותח ואל מילות המפתח שבפתיחה, אך הפעם במשמעות הפוכה או משלימה. האמצעים הפיגורטיביים, קרי הדימויים והמטפורות, אינם מקוריים במיוחד, אך המשוררת (ובעקבותיה המתרגם) פיצתה על קוצר־דמיון זה ברטוריקת שנייה חדה וסימטרית ובעיקר במשחקים צפופים של מצלול ולשון נופל על לשון.

צ"א

בַּצֵּל צָרִי עֵתִיד

עֵינַיִם סִחַרְחָרוֹת
שָׁרְהַב מְעוֹר
עוֹד יִפְקָחוּ בְּאוֹר מְבֹהֵיר
שֶׁעַל שְׁקָרִים גּוֹבֵר.

רִיבַת הַמְרִיבָה
שֶׁדָּבַב לְרֵב תִּזְרַע
לֹא תִבְרָא מְלָכוֹת עֵבֶר
שֶׁהַשְּׁלוֹם נִזְרָה.

כִּי קָסַם מְרִי אֶן,
וְחִטָּאֵת – קָלוֹן,
וּמְגַרְשֵׁת נְכַרְיָה
כָּאֵן לֹא תִמְצָא מְלוֹן.

חֲרָבִי הַחֲלוּדָה
תִּתְיֹז בְּשֵׁאֲלָתִי
כָּל רֹאשׁ שִׁיעֹכֵר אֶת
גִּילְתִּי שְׁלַעֲתִיד.

בַּצֵּל צָרִי עֵתִיד
גּוֹלָה גִּילַת הוּי.
הַשְּׁכָל סַח לִי: פַּח יִקוּשׁ לָךְ,
אֵל נָא תִתְקַרְבִּי.

כִּי הַכּוֹזֵב זוֹכָה
וְהָאֲמוֹן מוֹנֵא;
לוֹ שְׁרָרָה תְּבוּנָה, לֹא זֹאת
הִיְתָה כָּאֵן הַתְּמוּנָה.

עוֹד בְּגִלְמֵת עֲנֵנֶת
מְזֻמּוֹת כְּרוֹכוֹת –
הֵן יִמְטְרוּ כְּחֶרֶטָה
בְּסֵב פְּנֵי הַרוֹחוֹת.

נְרֹאוֹת תְּקַרַת תְּקַנָּה –
תִּהְיֶינָה מְרַתְף מֵרִ;
כִּי עֲרַמְתָּן הִיא עֲקָרָה,
כְּפִי שֶׁתִּרְאוּ מְחָר.

על לכתו של מר

אורים פני, אבל אני באבל.
בלי לכוון, בלי בין כיצד ומה,
אני כפוייה לשנא אבל אוהבת.
פוטטת פנימה, אך נדמית דמומה.
קופאת – באש. אני וגם איני.
כי מעצמי צמח עצמי שני.

דאגתי צרורה אצלי כצל.
אברח – תרדף. תברח – וארדפנה.
באשר אלך תלך. עד לקצה.
דאגתו – עודפת; אהדפנה,
אך לא אדע איך מחזי יוסר
עד שאלך בדרך כל בשור.

לו יכבשני סוג אחר, עדין
ומתמוסס כמוני, של כסוף;
או סוג אכזר, ולפיכה אדיב,
אשר יתבע: לשקע או לצוף.
או לו אחיה בהמתקת ההבל;
או לו אמות לבלי היות אוהבת.